

Intressanta blomflugor från norra Sverige med en för Sverige ny art

SVEN HELLQVIST

Under 2009 utkom första delen av den emotsedda blomflugedelen av Nationalnyckeln (Bartsch m fl 2009). Arter som saknats eller varit bristfälligt beskrivna i tidigare bestämningslitteratur kunde nu lättare bestämmas med hjälp av nya nycklar, fylliga artbeskrivningar och förnämliga illustrationer. Detta motiverade till ökat blomflugesamlande under sommaren och även viss genomgång av tidigare insamlat material. Detta gav också resultat i form av flera intressanta fynd som redovisas nedan.

Platycheirus laskai. VB: Umeå: Västerhiske, 18.vi.2001, 1♂; Skellefteå: Sandberg N Boliden, 17.vi.2009, 1♂. En relativt nybeskriven art som liknar den mycket vanliga *P. albimanus*. Arten förmodas förekomma över en stor del av norra Sverige, från kusten till fjällen, men antalet fynd är få (Bartsch m fl 2009). De två här rapporterade observationerna gjordes i vitt skilda miljöer: i Västerhiske togs exemplaret på hägg i älvnära jordbrukslandskap, i Sandberg slaghåvades *laskai* på flaskstarr vid stranden av en liten tjärn med barrskog i omgivningen.

Platycheirus brunneifrons. **Ny för Sverige!** VB: Umeå: Ersmarksberget, 21.vii.2009, 1♂, conf. T. Nielsen. Arten är i Norden tidigare bara känd genom ett par fynd i södra Finland. *P. brunneifrons* tillhör den s.k. *P. ambiguus*-gruppen, som kännetecknas av att hanarna på baksidan av framlåret har en rad med styva borst, som avslutas med ett

längre, i spetsen krulligt borst. Arten är nyligen beskriven (Nielsen 2004) i samband med en revision av de europeiska arterna inom *ambiguus*-gruppen. *P. brunneifrons* har en vid utbredning, med förekomster i bergsområden i södra Europa och österut via Sibirien till Alaska. Av övriga nordiska arter i *ambiguus*-gruppen är endast *P. ambiguus* mer allmänt förekommande medan de andra (*goeldlini*, *lundbecki* och *transfugus*) alla är sällsynta. Från *ambiguus* skiljer sig *brunneifrons* bl a genom att halterernas klubba är gul (gråbrun hos *ambiguus*) och genom hos hanarna brunt i stället för grått bepudrad panna (därav epitetet *brunneifrons* = brunpannad) (Fig. 1). Förutom i originalbeskrivningen (Nielsen 2004) ges en fyllig beskrivning av arten i Nationalnyckeln (Bartsch m fl 2009).

På Ersmarksberget håvades en hane av *P. brunneifrons* på blommande ljung i en kraftledningsgata i talldominerad blandskog. Trots flera besök på lokalen kunde inte fler exemplar påträffas. I Finland har arten påträffats i öppen, kustnära blandskog.

Av *brunneifrons* finns möjligen ytterligare ett exemplar från Umeå-trakten, en hane insamlad av mig vid Forslunda, 28.v.1995. Exemplaret har länge funnits i Hans Bartschs samling och av honom preliminärbestämts till *brunneifrons*. I samband med arbetet med Nationalnyckeln skickades djuret till Tore Nielsen för kontroll men underkändes då som *brunneifrons* pga, enligt Nielsen, för bred pann-

vinkel (vinkeln mellan de hopstötande ögonen). När det nya exemplaret dök upp skickades även detta äldre exemplar till Nielsen för förnyad bedömning. Han skriver på experters försiktiga vis: ”Jeg kommer til at begge må være *brunnifrons*, selv om den ene har en noe stor pannevinkel (større enn 90 grader)” och vidare ”Det nyeste ex’et var tydelig denne arten, jeg sammenlignet den med paratyper - og da stemte allting”.

Det äldre exemplaret har som det nyare brunpudrad panna och gula halterer och faller ut som *brunnifrons* i Nielsens nyckel. Som ovan nämnts skiljer de dock i pannvinkel. Andra skillnader mellan djuren är att det nya exemplaret har svarta hår i pannan (enligt originalbeskrivningen av *brunnifrons*) medan det äldre har blekare, brunare pannhår vilket möjligen kan bero på blekning. Vidare finns på det nya exemplaret 3-4 svarta, raka, anteroventrala borst vid basen av mellanlåret. Dessa borst är gula hos det äldre djuret. De svarta borsten i borstraden på framlårets baksida är också märkbart kortare på det äldre djuret jämfört med det nyare, vars borst är nästan lika långa som det krulliga ändborstet. Slutligen skiljer de i flygtid. De flesta arterna inom *ambiguus*-gruppen flyger tidigt på säsongen (Nielsen 2004). *P. ambiguus* är exempelvis en vårart (två egna observationer av arten i Umeå-trakten är båda från maj). Ett undantag är dock *brunnifrons* med senare flygtid, från juni till oktober sett till hela utbredningsområdet (Nielsen 2004). Det finska exemplar som kan dateras (10 augusti) och mitt djur från Ersmarksberget (21 juli) faller väl in i det mönstret. Det äldre exemplaret från Forsslunda togs dock redan 28 maj. Den slutliga identiteten för detta äldre djur får

Fig. 1. *Platycheirus brunnifrons*, hane från Ersmarksberget i VB: ovan habitus från ryggsidan och nedan huvud snett från sidan. Foto: V. Nilsson.

tills vidare anses öppen. Andra, till *brunnifrons* närstående arter är kända från Östpalearktis och Nordamerika.

Platycheirus parmatus. **Ny för ÅN & VB!**
 ÅN: Nordingrå: Halsviksravinen, 16.vi.2007, 1♀, det. H. Bartsch. VB: Umeå: Normanstorp N Norrfors, 8.vi.2009, 1♂. En art som främst förekommer i fjälltrakterna, från Dalarna och norrut, men tydligen även kan påträffas ända ut mot kusten. I Nordingrå togs exemplaret i en luckig, kalkpåverkad lövskog med stort inslag av sydliga växter, och i Normanstorp i en mindre igenväxande ängsmark med barrskog i omgivningen.

P. hyperboreus. **Ny för VB!** VB: Boliden: Blylodmyran, 17.vi.2009, 1♂. Som namnet antyder en högnordisk art, som mest förekommer i fjällkedjan, i Sverige från Härjedalen och norrut. Fyndet i Bolidentrakten visar att den även förekommer långt ned i skogslandet. Flugan håvades på starr på en rikmyr.

Epistrophe olgae. **Ny för VB!** VB: Umeå: Arboretum Norr, Baggböle, 23.v.2002, 1♂; Umeå: Lundåker, vid Tväråns mynning, 2.vi.2006, 1♂ 1♀; Umeå: Backens k:a, 10.vi.2006, 1♀; Gran: Hulte, 10.vi.2009, 1♀. Arten är nära besläktad med *E. nitidicollis* och har först nyligen uppmärksamats i Sverige. Bartsch m fl (2009) anger den från Uppland, där den uppträder tillsammans med *nitidicollis* och lokalt kan vara vanligare än denna. I Artportalen är även fynd från Västergötland 2008 rapporterade. En genomgång av mitt eget ”*nitidicollis*”-material visade att båda arterna även förekommer i Umeåtrakten. Från Västerbotten har jag förutom ovan nämnda *olgae*

även två exemplar av *nitidicollis*. Samtliga mina observationer av dessa arter har gjorts i det lövdominerade älvlandskapet strax V Umeå, under senvår-försommar.

Eupeodes goeldlini. **Ny för VB!** VB: Umeå: Brännland, 8.vi.2009, 1♂; Umeå: Gran, 28.v.2009, 1♂, båda conf. H. Bartsch. Ännu en i raden av ganska nyligen (1999) beskrivna blomflugor med ännu bristfälligt känd utbredning. Den är sedan tidigare känd genom ett tiotal fynd spridda över i stort sett hela landet. De båda här rapporterade exemplaren togs i älvlandskapet V Umeå, det ena i hästbetad, lövdominerad, luckig sumpskog, det andra i nötbetad ängsmark.

Melangyna arctica. **Ny för VB!** VB: Skellefteå: Ersmarksbodarna, Kågedalen, 30.v.2009, 1♂. I huvudsak en fjällart som här påträffades ovanligt nära kusten. Flugan hittades i en lövdominerad bäckravin, omgiven av åkermark.

Melangyna coei. **Ny för VB!** VB: Umeå: Brännland, 8.vi.2009, 1♀, det. H. Bartsch. Liksom föregående art en fjällart, med enstaka svenska fynd längs fjällkedjan; Bartsch m fl (2009) anger att den oftast påträffas över 500 m ö.h. Det aktuella fyndet gjordes dock i kustlandet, i en beteshage. Exemplaret var melanistiskt, med nästan helt svart bakkropp; bara antydning till gula fläckar på tergit 2. Detta orsakade stora artbestämningssvårigheter, men djuret har för *coei* typisk lång ögonbehåring och svarta hörnfläckar på skuttellen.

Cryptopipiza notabila. **Ny för ÅN och VB!** VB: Skellefteå: Ostvik, 29.vi.1999, 1♀; ÅN: Bjurholm: Lagnäset, 1♀; HS: Bjur-

åker: Friggesund, vid Svågan, 24.vi.1999, 1♀. Arten har helt nyligen uppmärksamats i Norden (Bartsch, 2009) och kommer inte att finnas med i blomflugedelen av Nationalnyckeln. De här redovisade djuren fanns insorterade i min samling som *Pipiza lugubris* men är alla större än mina ”riktiga” *lugubris*. Förutom de karaktärer som anges av Bartsch (2009) kännetecknas djuren av helt svart bakkropp, vilket också gäller de individer Hans Bartsch kontrollerat (Bartsch, in litt.). *Pipiza*-arterna har vanligtvis gulaktiga fläckar på andra tergiten men de kan också vara helsvarta. Mina djur samlades i frodig, örtrik ängsmark (Friggesund och Lagnäset) och i vägkant i jordbruksmark (Ostvik), miljöer som även bl a *P. lugubris* förekommer i. Vid Lagnäset har båda arterna påträffats.

Pipiza accola. **Ny för VB!** VB: Umeå: Backens k:a, slänten S kyrkan, 25.vi.2009, 1♀. Arten har först nyligen konstaterats förekomma i Sverige. Flera fynd har under de senaste åren gjorts i Uppland, men observationer från övriga delar av landet saknas. Larven förmodas vara rovdjur på bladlöss på hägg (Bartsch, in litt.) och det aktuella fyndet i älvlandskapet V Umeå gjordes mycket riktigt i ett område med rikligt med häggar.

Trichopsomyia joratensis. **Ny för VB!** VB: Boliden: Svanfors: byns östra del, 27.vi.2009, 1♀. En sällsynt art med enstaka fynd över i stort sett hela landet, från Skåne till Norrbotten. Exempletet hävdades i örtrik vägkant intill åkermark.

Cheilosia flavissima. VB: Skellefteå: Sandberg N Boliden, 22.vi.2009, 1♂ 1♀; NB: Piteå: Haraholmen: Kartviken, 29.vi.2008, 1♂, conf. H. Bartsch. En nordlig art, känd med få fynd från Ångermanland, Västerbotten och Norrbotten. Arten förekommer uppenbarligen i vitt skilda miljöer då den vid Kartviken hittades på havsstrandäng och i Sandberg togs på ängsmark i skogslandet.

Cheilosia carbonaria. **Ny för VB!** VB: Boliden: Strömfors: byns östra del, 27.vi.2009, 1♂; Umeå: Västerhiske, nära älven, 27.vi.2009, 1♀, båda det. H. Bartsch. Arten utbredd över i stort sett hela landet, men uppenbarligen sällsynt och tidigare bara känd från sex landskap, från Skåne till Norrbotten. Båda de aktuella fynden gjordes i skogsbryn i anslutning till jordbruksmark.

Sphecomyia vespiformis. VB: Umeå: Arboretum Norr, Baggböle, 14.vii.2009. En individ sågs i en tät spireabuske. Arten utvecklas förmodligen i gamla eller döda lövträd. Arten förmodades länge vara försvunnen från Sverige då de första exemplaren sedan 1860 påträffades 1998, dels i Altarliden i Lycksele lappmark, dels vid Kvarnsvedjan V Umeå (Bartsch m fl 1998). Den senare lokalen ligger bara 2 km från Baggböle där den aktuella observationen gjordes. Ytterligare två observationer av arten från 2009 har rapporterats i Artportalen, dels från Liden i Medelpad, dels från Nordingrå i Ångermanland, båda dokumenterade med fina fotografier. Under perioden 1999 till 2008 har så vitt känt inga observationer gjorts av arten. Kanske skedde ett inflöde av arten österifrån under 2009?

Tack

Hans Bartsch har sedan länge hjälpt mig med många blomflugebestämningar, så även i år. Han ska också tackas för den förnämliga första blomflugedelen av Nationalnyckeln; jag ser fram emot del 2! Tore Nielsen tackas för kontroll av *Platycheirus brunnifrons*. Viktor Nilsson tackas för hjälp med fotografering. Flera av de här redovisade fynden gjordes i samband med inventeringsuppdrag (av andra insekter) åt länsstyrelsen i Västerbottens län.

Citerad litteratur

Bartsch, H. 2009: Kryptisk gallblomfluga *Cryptopipiza notabila* (Diptera, Syrphidae) – ny för Sverige och Norden. *Skörvöpparn* 1: 1-3.

Bartsch, H., Binkiewicz, E., Rådén, A. & Nasibov, E. 2009: *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Tvåvingar: Blomflugor: Syrphinae. Diptera: Syrphidae: Syrphinae.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Bartsch, H., Hellqvist, S. & Sörensson, M. 1998: Nya fynd av getinglik blomfluga *Sphecomyia vespiformis* (Diptera, Syrphidae), tidigare ansedd som utdöd. *Natur i Norr* 17:53-60.

Nielsen, T.R. 2004: European species of the *Platycheirus ambiguus* group (Diptera, Syrphidae), with description of new species. *Volucella* 7:1-30.

English summary

[Interesting records of hoverflies from Northern Sweden with a new species for Sweden]
Records of interesting hoverflies (Diptera: Syrphidae) from northern Sweden are presented. *Platycheirus brunnifrons* is reported as new to Sweden. A single male was found in July 2009, on *Calluna vulgaris* in a clearing in a forest dominated by scots pine, in the province of Västerbotten. Another specimen from the same area, from May 1995, may also belong to *brunnifrons* but differs in some characteristics. Records of *Epistrophe olgae* and *Pipiza accola* from Västerbotten show that these species occur more northerly than hitherto known. *Melangyna coei*, *M. arctica* and *Platycheirus parmatius*, generally considered as mountaineous species in Sweden, were found in the lowlands, close to the Gulf of Bothnia.

Författarens adress

Sven Hellqvist
Älvtået 4, 903 60 Umeå
shellq@telia.com

Eric Sundqvists fjärilssamling

NEF är glada och tacksamma över att under sensommaren fått en fjärilssamling donerad som tidigare tillhört Eric Sundqvist. Eric har haft sin hemvist i Umeå, men reste runt i landet för att skåda och samla fjärilar under många år. Samlingen spänner över Västerbottens län såväl som flera fynd från bl.a. Öland. Skåpen är egenhändigt snickrade med praktiska och fina glaslocks-försedda lådor. Under det kommande året kommer de gamla fjärilsfynden att katalogiseras och så småningom rapporteras in till artportalen. För de mer sällsynta fjärilarna

som kan vara intressanta i miljöövervakningssyfte eller i samband med åtgärdsprogram rapporteras de direkt till länsstyrelsen i respektive län.

Det finns alltid möjlighet för alla intresserade att besöka vårt fjärilsrum i källaren på EMG-institutionen på Umeå universitet. Där sammanställer vi och förvarar flera fina fjärilssamlingar. Kontakta i så fall någon i styrelsen.

Vi vill rikta ett stort tack till Brittlis Sundqvist som donerat samlingen och till Bertil Sundqvist.

Magnus Magnusson